

บทที่ ๕

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ : กรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ และบทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ และการวิเคราะห์บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพในทัศนะของประชาชนในชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับสัปเหร่อที่ประจำอยู่ ณ ฌาปนสถานชุมชน จำนวน ๕ คน และแบบสอบถามความคิดเห็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๓๔ คน สถิติที่ใช้ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๘ และเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๒ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๔๖ - ๖๐ ปี จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘ มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๔ มีการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙ มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๘

๕.๑.๒ ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมทางศาสนาตามประเพณี มีความถี่ที่ ๓๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๖ และรองลงมาคือ การศึกษาหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีความถี่ที่ ๑๒๖ คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ เคยบรรพชาอุปสมบทมาก่อน มีความถี่ที่ ๘๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๔ และน้อยที่สุดคือ เป็นกรรมการวัด มีความถี่ที่ ๒๕ คิดเป็นร้อยละ ๘.๔

๕.๑.๓ ระดับบทบาทของสัปเหร่อเกี่ยวกับความเชื่อในการจัดการพิธีงานศพ ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

ระดับบทบาทของสัปเหร่อเกี่ยวกับความเชื่อในการจัดการพิธีงานศพ เขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยภาพรวมพบว่ามียุทธบาทอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

๕.๑.๓.๑ บทบาทของสัปเหร่อในด้านความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ และเมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า ข้อ ๒ บทบาทของสัปเหร่อมีความรู้เกี่ยวกับข้อห้าม/ข้อปฏิบัติในพิธีงานศพ และข้อที่ ๓ มีความรู้ดั้งเดิมทางไสยศาสตร์ คาถาอาคมในการประกอบพิธีกรรม อยู่ในระดับมาก ส่วนในข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

๕.๑.๓.๒ บทบาทของสัปเหร่อในด้านความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการพิธีงานศพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๔ และเมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่า มีความชำนาญต่อการจัดการศพ ตั้งแต่การอาบน้ำศพ การมัดตราสัง จนกระทั่งการเผาหรือฝังศพ อยู่ในระดับมาก ส่วนในข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

๕.๑.๔ ระดับบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพในชุมชน ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๔.๑ บทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพในชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๔ และเมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่าหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพในชุมชนที่ให้ความสำคัญคือ มีความใส่ใจรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน และที่เห็นมีความสำคัญน้อยที่สุดคือ การแต่งกายที่เหมาะสม

๕.๑.๕ ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อในชุมชน ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๕.๑ บทบาทความคิดเห็นของประชาชนต่อการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อในชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ และเมื่อพิจารณาแต่ละรายข้อ พบว่าความ

คิดเห็นของประชาชนต่อการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อที่ให้ความสำคัญคือ บทบาทของสัปเหร่อมีความสำคัญต่อการจัดการศพในชุมชน และที่เห็นมีความสำคัญน้อยที่สุด คือ บทบาทของสัปเหร่อมีความสำคัญต่อการสืบทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๕.๑.๖ ความคิดเห็นของประชาชนต่อการธำรงรักษาและสืบทอดสัปเหร่อในชุมชน ในเขตตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

๕.๑.๖.๑ ความคิดเห็นของประชาชนต่อการธำรงรักษาและสืบทอดสัปเหร่อในชุมชน ในการพัฒนาภาพลักษณ์บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ ค่าความถี่ที่อยู่ในระดับมาก คือ การปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และค่าความถี่น้อยที่สุด คือ สร้างเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทางความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ซึ่งมีผลต่อคติความเชื่อประเพณีนิยมในท้องถิ่น

๕.๑.๖.๒ ความคิดเห็นของประชาชนต่อการธำรงรักษาและสืบทอดสัปเหร่อในชุมชน แนวทางการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อ ค่าความถี่ที่อยู่ในระดับมาก มีอยู่ ๓ ข้อ คือ การธำรงรักษา รูปแบบพิธีกรรมความเชื่อแบบดั้งเดิมตามหลักความเชื่อประเพณีนิยมของท้องถิ่นมิให้สูญหาย การถ่ายทอดองค์ความรู้/หลักปฏิบัติที่มีผลต่อคติความเชื่อประเพณีนิยมในท้องถิ่นให้แก่ประชาชน และผู้ที่สนใจ อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการตาย การจัดการศพ การใช้คาถาอาคม และความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวล้านนา ความยึดถือปฏิบัติ สร้างศรัทธาความเชื่อมั่นตามหลักความเชื่อประเพณีนิยมของท้องถิ่น และค่าความถี่น้อยที่สุด การยึดมั่นในอาชีพ (บทบาทหน้าที่) ของการเป็นสัปเหร่อ

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับประเพณีการตาย และคติความเชื่อของสัปเหร่อ บทบาทหน้าที่ในการจัดการศพตามระเบียบประเพณีนิยมของท้องถิ่น และบทบาทของสัปเหร่อในทัศนะของประชาชนในชุมชน ได้ข้อสรุปที่สำคัญ ดังนี้

๑. สัปเหร่อ ได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพประจำ ฼าปนสถานชุมชน ได้รับการยอมรับตามมติของชุมชน ทั้งนี้เป็นการสืบทอดบทบาทหน้าที่จากรุ่นสู่รุ่นใน ตระกูลสัปเหร่อ และการเรียนรู้จากครูอาจารย์ให้มีบทบาทหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับประเพณีการตายของชุมชน ที่สามารถสืบสานระเบียบพิธี ขั้นตอน กรรมวิธีการจัดการศพ ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ คติความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่เป็นอัตลักษณ์ของสัปเหร่อ และความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับประเพณีการตายของ

ชาวล้านนาที่มีการกล่าวขานสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน อันมีความสัมพันธ์ต่อความรู้สึก ทศนคติ และวิถีประเพณี

๒. บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ ให้ข้อสรุปได้ว่า สัปเหร่อมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการพิธีศพให้เรียบร้อย และถูกต้องเป็นไปตามประเพณีนิยมของท้องถิ่น เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล เป็นที่ปรากฏแก่สายตาของประชาชนทำให้เป็นที่ยอมรับในศักยภาพและบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อในภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความสำคัญต่อการจัดการพิธีศพให้เป็นไปตามความคาดหวังของคนในชุมชน ทั้งนี้ อัตลักษณ์ตัวตนที่แสดงออกต่อการเคร่งครัดในระเบียบข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ และการใช้คำถ้อยคำในการประกอบพิธีกรรมบ่งบอกถึงการเป็นผู้มีความรู้เฉพาะบุคคล จึงเป็นปัจจัยสำคัญสนับสนุนความเชื่อมั่น ความศรัทธา และทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของสัปเหร่อในการจัดการพิธีงานศพของชุมชน บทบาทของสัปเหร่อที่สำคัญตั้งแต่การให้คำแนะนำและปฏิบัติเกี่ยวกับการอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดตราสัง การตั้งศพ การรักษาความเชื่อบางประการเกี่ยวกับการนำศพออกจากบ้าน การเผาศพหรือการปลงศพ ความเชื่อเกี่ยวกับการทิ้งเบี่ยงให้ตกสียายกลา การนำน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ การแปรรูป และการเก็บอัฐิ

๓. การพัฒนาภาพลักษณ์บทบาทของสัปเหร่อให้เป็นที่ประจักษ์ ซึ่งต้องแสดงแบบอย่างแห่งความประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม การมีเครื่องแต่งกายที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ตัวตนของสัปเหร่อ การพัฒนาองค์ความรู้อย่างลึกซึ้ง และระดับความชำนาญในการจัดการพิธีศพอย่างมืออาชีพ และการเป็นผู้ให้การศึกษาเกี่ยวกับคตินิยม คำสอน ปรีชาธรรมเนื่องในงานศพ และสอดประสานกับความเชื่อท้องถิ่นตามประเพณีที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและการดำรงชีพด้วยความไม่ประมาท

การยึดถือปฏิบัติตามระเบียบพิธี รูปแบบ และขั้นตอนพิธีการจัดการศพที่เป็นประเพณีนิยมของท้องถิ่นที่สืบทอดมาอย่างเคร่งครัดจะนำไปสู่การสร้างศรัทธา และความเชื่อมั่นต่อการธำรงรักษาทบพาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

สัปเหร่อได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับความเชื่อประเพณีการตาย ระเบียบพิธีกรรม ขั้นตอน กรรมวิธีการจัดการศพ ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ในพิธีกรรมเป็นบทบาทที่แสดงถึงความสัมพันธ์ต่อความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม และวิถีประเพณีที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นประเพณีที่นิยมทำสืบทอดกันมาตามความเชื่อ ความคิด ค่านิยม หรือระเบียบแบบแผน และพิธีกรรมที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และมีคุณประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน ทั้งนี้ย่อมสามารถปรับเปลี่ยนใหม่เพื่อให้เกิดความเหมาะสม และสอดคล้องกับแนว

ปฏิบัติที่อาจมีปัจจัยอิทธิพลภายนอกจากวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม เทคโนโลยีการผลิต และ ผลการพัฒนา

บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ จึงเป็นการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ ตำแหน่งทางสังคม ความเป็นผู้รู้ มีความเชี่ยวชาญเป็นที่ยอมรับในศักยภาพบทบาทหน้าที่ที่เป็นไปตามความคาดหวังของชุมชน ดังนั้นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในสังคมเป็นส่วนสำคัญ ในการกำหนดฐานตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็นให้กับบุคคล^๑ บทบาทของสัปเหร่อ จึงมีความสำคัญต่อพิธีงานศพในชุมชนทั้งที่เป็นการกระทำทั้งทางตรง และทางอ้อม ตั้งแต่การให้คำแนะนำและปฏิบัติเกี่ยวกับการอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดตราสัง การตั้งศพ การรักษาความเชื่อบางประการเกี่ยวกับการนำศพออกจากบ้าน การเผาศพหรือการปลงศพ ความเชื่อเกี่ยวกับการทิ้งเบี่ยงให้ตากลียายกลา การนํานํ้ามะพร้าวล้างหน้าศพ การแปรรูป จนกระทั่งการเก็บอัฐิ ซึ่งเป็นข้อสรุปถึงบทบาทหน้าที่ที่พึงกระทำได้โดยไม่ขัดต่อความเชื่อ และธรรมเนียมปฏิบัติของท้องถิ่น ทั้งนี้ เนื่องมาจากผลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรวดเร็ว โครงสร้างครอบครัว สภาพแวดล้อมในท้องถิ่น และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นผล มาจากการพัฒนา การผลิต เทคโนโลยี และการท่องเที่ยว จึงทำให้บทบาทหน้าที่ตามความเชื่อ บางอย่างของสัปเหร่อเลิกปฏิบัติหรือไม่นิยมปฏิบัติ สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อใน กรุงเทพมหานคร ซึ่ง ชาดิชา ย มานิตยกุล^๒ ได้ศึกษาไว้พบบทบาทของสัปเหร่อที่ปฏิบัติเหมือนกัน คือ บทบาทและหน้าที่ในการอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การตั้งศพ การเผาศพ การแปรรูป และการเก็บอัฐิ ขั้นตอนของพิธีกรรมนอกจากนี้บางขั้นตอน คือ การรดน้ำศพ การสวดอภิธรรมบำเพ็ญกุศล การเซ่นศพ และการบวชหน้าไฟ เป็นบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์หรือเจ้าของศพ บางขั้นตอน คือ การมัดตราสัง การเบิกโลง การทิ้งเบี่ยงให้ตากลียายกลา และการนํานํ้ามะพร้าวล้างหน้าศพ สัปเหร่อบางคนไม่นิยมปฏิบัติ

^๑ ชิตยา สุวรรณะชญ, สังคมศาสตร์, แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๐๕), หน้า ๔๒.

^๒ ชาดิชา ย มานิตยกุล, “วิถีชีวิตสัปเหร่อในกรุงเทพมหานคร”, ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยให้ข้อสรุปเกี่ยวกับสถานการณ์ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย การสืบทอดบทบาทหน้าที่ของ สัปเหร่อชุมชน ต่อการจัดการพิธีศพตามประเพณีนิยมท้องถิ่นล้านนา ทั้งนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ระดับชุมชน และองค์กรด้านศาสนาและวัฒนธรรม ควรตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมิให้สูญหาย โดยการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ท้องถิ่น การถ่ายทอด และการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรเพื่อการสืบสานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และการยกย่องเชิดชู “สัปเหร่อชุมชน” ให้เป็นผู้รู้ ปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับการจัดการพิธีศพ สร้างอัตลักษณ์ตัวตนเพื่อการสืบทอดและการธำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษาแบบแผนการดำรงชีพที่มีความสัมพันธ์กับบทบาท “สัปเหร่อ” ในชุมชนบท และชุมชนเมือง
๒. การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสัปเหร่อในยุคโลกาภิวัตน์
๓. อัตลักษณ์ตัวตนของสัปเหร่อในชุมชน
๔. แนวทางการสืบทอดและธำรงรักษาความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับพิธีงานศพผ่านบทบาทของสัปเหร่อในชุมชน